

Urbaria Summaries Series 2020/3

ISSN 2670-2363

SUM MAR IES!

SUHDE KAUPUNKIIN RAKENTUU TUNNEREAKTIOILLE

Pia Olsson & Jenni Rinne

URBARIA
HELSINKI INSTITUTE OF URBAN AND REGIONAL STUDIES

Urbaria tiivistelmä 2020/3

Suhde kaupunkiin rakentuu tunnereaktioille

Pia Olsson
yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto

Jenni Rinne
filosofian tohtori
Helsingin yliopisto

Artikkelissa tarkastellaan helsinkiläisten kirjoitettuja muistoja kotikaupungistaan. Kyselyyn saapuneissa vastauksissa kuvataan tunnesidettä kaupunkiin moni tavoin. Olemme tarkastelleet aineistoa etsimällä siitä **erilaisia tapoja tuoda esiin affekteja eli tunnereaktioita.**

1. Affektit kertovat osaltaan, **miten eri tavoin kaupunkilaiset kiinnittyvät paikkaan** ja mitkä eri tekijät rakentavat henkilökohtaista paikkasuhdetta.
2. Samalla kun paikkaan kiinnittyminen on aina henkilökohtainen prosessi, on eri kertojien kokemuksissa löydettävissä **kulttuurisesti jaettu tapoja sekä kokea kaupunkia että sanallistaa siihen liittyviä kokemuksia.** Affektiivisten kokemusten erilaiset muotoutumiset kertovat osaltaan, millainen kaupunki on hyvä elää.

Helsingiläisten muistelukerronnassa välittyä lukuisia tapoja kertoa kaupunkiin liittyneistä affektiivista kokemuksista. Ne kaikki ovat rakentaneet omalla tavallaan muistelijoiden suhdetta ympäristöönsä. Affektiivinen kokemus on voinut olla voimakas kertaluontoinen tapahtuma ihmisen elämässä tai se voi heijastaa kulttuurisesti omaksuttuja malleja kaupungin herättämistä mielikuvista.

Helsinki tunnekokemuksena

Tarkastelemme artikkelissa helsinkiläisten muistelukerrontaa ja sitä, miten siitä välittyvät affektit rakentavat kaupunkilaisten suhdetta omaan lähiympäristöönsä. Aineistonamme ovat kaupunkilaisten 1990-luvulla kirjoittamat elämäkerralliset muistot.

Nimetyillä tunteillamme on kulttuurisesti rakentunut merkitys: pystymme esimerkiksi helposti ymmärtämään, mitä pelko tai rakkaus on. Kaikkia tunnekokemuksiamme emme kuitenkaan osaa nimetä tai helposti sanoittaa. Affektiivisuuden merkitystä onkin korostettu siksi, että on pidetty tärkeänä tuoda esiin kokemusten vaikeasti sanallistettavat puolet, kuten esimerkiksi kehollisuus. Tunnistamme artikkelissamme tämän eron kulttuurisesti rakentuneiden tunteiden ja kehollisten affektien välillä. Kokemuksellisesti tulkitsemme näiden kuitenkin olevan saman ilmiön eri puolia. Kirjallisen muodon saaneita affektit ovat jo saaneet kulttuurisen tulkinnan.

Sara Ahmed on huomauttanut, että tunteita kulttuurien tutkimuksen näkökulmasta analysoitaessa on erityisen tärkeää tulkita, mitä tunteet tekevät. Tunteet ovat esimerkiksi mukana identiteetin rakennustyössä. Artikkelissamme nostamme esiin tunteiden ja affektien merkityksen ihmisten paikkasuhteelle ja tarkastelemme, miten eri tavoin affektit tätä paikkasuhdetta rakentavat.

Aineisto

Aineistonamme on Helsingin kaupungin historiankirjoitusta varten vuosina 1997–1998 koottu laaja kyselyaineisto Mitä Helsinki merkitsee minulle. Vastaajat ovat saaneet kertoa kokemuksistaan vapaasti, mutta kirjoittamista on osaltaan ohjannut monipolviset kysymykset. Kyselyssä toivottiin vastaajia pohtimaan niitä merkityksiä, joita ihmiset ovat antaneet kaupungille, ja sitä, minkälaisia merkityksiä se on ihmisten elämässä saanut. Kaiken kaikkiaan yli 100 kaupunkilaista kertoi kokemuksistaan kyselyn innoittamana.

Neljä affektiivisen muistelun tapaa

1. Nostalginen muistelu

Nostalginen muistelu oli helsinkiläismuistelijoille tapa käsitellä paikan ja sen kokijan välisen suhteen muutoksia. Vastaajista useampikin kertoo usein kaipaavansa menneisyyden Helsinkiin. Itselle läheisten puiden kaatamista ”surraan” ja menneitä rakennuksia ”kaivataan”. Lisäksi muutokset on koettu paitsi fyysisessä ympäristössä myös vaikeammin sanallistettavassa henkisessä ilmapiirissä. Nostalgia syntyy muistelijan ja muistelun kohteen vuorovaikutuksessa. Se on ajallisen jatkumon luomista, jossa rakennetaan yhteyttä ajan ja paikan välille. Näin se auttaa meitä myös paikantamaan itseämme suhteessa fyysiseen ympäristöön.

2. Tunteet: rakkaus, ylpeys ja jännittävyys

Nimettyjä tunteita aineistossa on verrattain vähän. Toistuvia tunteita kuvauksissa ovat kuitenkin rakkaus, ylpeys ja jännittävyys. Rakkauden ilmaisut kiinnittyvät ”kotikaupunkiin”; paikkaan, jossa on turvallista ja tuttua olla. Ylpeyttä tuottavat kaupungin estetiikka ja historialliset kerrostumat. Kielteisinä tunteina nostettiin aineistossa toisinaan esiin pelot ja turvattomuus, jotka kohdistuivat esimerkiksi itselle vieraisiin asuinalueisiin. Nämä tunteet heijastavat osaltaan muistelijoiden identifioitumista helsinkiläisyyteen mutta myös sen eri alueisiin, paikkaan kuulumisen tai kuulumattomuuden kokemuksiin.

3. Aistikokemukset

Kaupunkilaisten affektiivisuus ilmeni myös erilaisina toistuvina aistikokemuksina. Valot, tuoksut, äänet tai sää ja vuodenaikojen vaihtelut luovat kaupunkiin erityisiä mutta myös jaettuja kokemuksia. Aistikokemuksissa korostuu juuri affektien ruumiillisuus mutta myös Helsinkiin liitetyn tunnelman kokemus. Esimerkiksi lumihuutalet merkityksellistyvät aivan omalla tavallaan, kun ne kuvataan osaksi Senaatintorin maisemaa.

4. Kaupunkilaisten ja rakennetun ympäristön suhde

Neljänneksi affektiivisuuden kentäksi tulkitsimme aineistossa kaupunkilaisten ja rakennetun ympäristön suhteen. Näihin kuvauksiin liittyy vahvoja vaikuttuneisuuden kokemuksia, joissa myös ruumiillisuus on vahvasti läsnä. Vastaaja on saattanut ”hätkähtää” tai ”herätä” johonkin arjesta poikkeavaan elämykseen. Rakennus on voinut ”hohtaa” kauneuttaan ja näin ”häikäistä” muistelijan. Aineistossa korostuukin arkkitehtuurin valta herättää affektiivisiä kokemuksia. Rakennuksilla ja kaupungilakin koetaan olevan oma toimijuus, joka osaltaan vaikuttaa vastaajien tunnetiloihin. Näin aineellinen ympäristö ei ole vain tausta toiminnallemme vaan aktiivinen osallinen elämässämme.

Mitä eroa on tunteilla ja affekteilla?

Tunteet ja affektit voidaan määritellä monella eri tavalla. Yksi tapa tehdä eroa näiden välillä on määritellä tunteet kokemuksiksi, joilla on kulttuurisesti rakentunut merkitys, kuten esimerkiksi rakkaus ja pelko. Kun taas affektit olisivat tahdosta riippumattomia ruumiillisia reaktioita, kuten esimerkiksi vaikuttuminen, punastuminen ja tirskahdukset, tunteet kulttuurisesti rakentuneiksi merkityksiksi ja affektit tahdosta riippumattomiksi, ruumiillisiksi reaktioiksi. Tässä tutkimuksessa seuraamme sosiaalipsykologi Margareth Wetherellin ajatusta ruumiillisten affektien ja kognitiivisten ja kulttuuristen prosessien yhteenkietoutumisesta. Tulkitsemme kokemuksen tasolla tunteet ja affektit samaksi ilmiöksi. Ne ovat kumpikin ruumiillisia kokemuksia ja yhteydessä kulttuurisesti konstruoituihin merkityksiin.

Affektit nähdään siis eri osatekijöiden muodostamiksi kuvioiksi. Tämä tarkoittaa sitä, että affektiiviset kokemukset ovat yksilöllisiä, mutta kulttuurisesti rakentuneita. Ne koostuvat kokemisen ja kertomisen hetkellä yhteiskunnallisista diskursseista, jaetuista narratiiveista, henkilökohtaisesta ja yhteiskunnallisesta historiasta sekä henkilökohtaisesta taustasta. Monimuotoisuutensa vuoksi näitä kuvioita on kuitenkin hankalaa tavoittaa kokonaisuudessaan, ja ne ovat jatkuvasti muuttuvia. Affektiiviset kuviot voivat olla joko vain yhden kerran koettuja tai toiston kautta kehittyneitä affektiivisiä toimintoja.

Affektit paikkasuhdetta rakentamassa: helsinkiläinen sielunmaisema

Muistelukuvaukset paljastavat, kuinka kaupunkiympäristöön linkittyvät ruumiilliset ja kulttuurisesti muotoutuneet affektiiviset kuviot ovat yhtäältä osa jokapäiväistä arkeamme ja kuinka ne toisaalta pitkäkestoisesti vaikuttavat yksilön identiteettiin. Jos tarkastelemme paikkasuhteeseen liitettyjä tunteita vain selkeiden tunneilmajien kautta, jää kaupunkilaisten ja heidän ympäristönsä välisestä affektiivisesta suhteesta paljon huomaamatta. Affektiivisuutta voidaan sanoittaa monin tavoin, ja sen tunnistaminen vaatii myös lukijalta ymmärrystä sen ilmenemisen eri muodoista.

Nostalginen muistelu, nimetyt tunteet, aistikokemukset ja aineellisen ympäristön toimijuus ovat kirjoittamisen tapoja, joiden katsomme heijastavan laajempia affektiivisiä kuvioita. Ne kaikki kuvaavat myös niitä tapoja, joilla affektit ovat vaikuttamassa paikkasuhteen muotoutumiseen ja paikkojen merkityksiin. Affektiiviset kuviot asemoivat kaupunkilaista suhteessa omaan ympäristöönsä. Ne ovat osaltaan rakentamassa yksilön paikkaidentiteettiä ja kiinnittämässä tätä paikkaan. Aineistossa kaupunkia kuvataankin elinympäristön lisäksi myös ”sielunmaisemaksi”. Helsinkiläisyys kuvataan joksikin erityiseksi, josta halutaan pitää kiinni.

Kuvat

Rune Ugglan, Helsingin kaupungin museo

Artikkeli

Olsson, P & Rinne, J. R 2020, Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa. Rinne, J., Kajander, A. & R. H. (toim.). Helsinki: Ethnos ry, s. 310-346 37 Sivumäärä (Ethnos-toimite; nro 22).
<https://doi.org/10.31885/9789526850962>

Viitetiedot

Ahmed, Sara 2004. Cultural Politics of Emotions. New York: Routledge.

Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 120 - 144.

Wetherell, Margareth 2012. Affect and Emotions. A new social science understanding. Croydon: Sage.

TOIMITUS / EDIT

Iiris Koivulehto
Kaupunkitutkimusinstituutti Urbaria

OTA YHTEYTTÄ / CONTACT

urbaria@helsinki.fi
0294150056 / 0504719810

SEURAA / FOLLOW US

@urbariahelsinki
www.helsinki.fi/urbaria

PL 4 (Yliopistonkatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto